

10. LOPEN IS NAUWKEURIG KIJKEN

Een gesprek met kunstenaar Yeb Wiersma

Door Merel Bem

I
Laten we een stuk gaan lopen. Niet wandelen Lopen.

Dit is de afspraak: jij leunt op mij. Je doet je ogen dicht en gaat waar ik je heen leid. Onderweg mag ik jou vijf dingen laten zien. Vijf dingen, meer niet. De rest van de tijd loop je in het donker.

Een. Twee. Drie. Vier. Vijf.

En? Ik weet zeker dat je meer zag dan normaal. Dat je met andere ogen keek. Dat je nooit meer zult vergeten hoe scherp en helder ze zich vanuit het duister op je netvlies manifesteerden, zodat het even leek alsof je een paar nieuwe ogen had gekregen.

Dat is lopen. Lopen is voelen, bewegen, observeren, natrengen, beleven en determineren. Lopen is proefondervindelijk in de wereld zijn. Het is een tongvaren tegenkomen en in staat zijn om die te kunnen benoemen, want op het moment dat jij niet weet dat het een tongvaren is en je zegt gewoon 'plant' – dan verdwijnt die tongvaren. Lopen is nauwkeurig kijken en de dingen bij hun juiste naam noemen.

II

Welkom in de school van kunstenaar Yeb (spreek uit als 'lep') Wiersma. Een school zonder muren en rapporten en met als belangrijkste vereiste flexibiliteit van leden en geest. De hierboven beschreven oefening is huiswerk voor haar kunstacademiestudenten. Zelf kan ze nog geen twintig minuten stilzitten. Toen ze klein was lukte dat al niet. Vaak was ze buiten, struinde rond op bouwplaatsen, sprong over water en grafzerken, plakte gejut karton aan elkaar tot een breakdancevloer en deelde haar belevenissen en vondsten met iedereen die interesse toonde. Dat doet ze nog steeds: Yeb Wiersma loopt door de wereld en neemt graag de ander mee. Maar noem haar geen 'wandkunstenaar'.

'Wandelen doet denken aan flaneren, dat heeft iets lux en zo ervaar ik het niet. Het is een noodzaak.'

Toen ze een jaar als *artist in residence* aan de Jan van Eyck Academie in Maastricht verbleef, maakte ze dat lopen tot onderdeel van haar kunstenaarspraktijk. Ze organiseerde (samen met Miek Zwamborn) voorbereide tochten over het Wad en door Zuid-Limburg, voor maximaal twintig mensen: *Cross Section of a Landscape* (2015)¹. Nadat ze eerst zelf het gebied in kaart hadden gebracht, gingen ze met de groep op pad. Onderweg lazen ze fragmenten uit boeken of droegen eigen teksten voor. Lieten meegebrachte schatten zien.

1.
Voor de tweede editie van *Cross Section of a Landscape* benaderde ik kunstenaar Louwrien Wijers, die in Ferwert woont, vlakbij het Friese Wad. Ik vroeg haar hoe zij dacht over het landschap waar ze woonde, een open, leeg gebied, dat voortdurend in beweging is door de wisselende getijden. Dit is wat ze antwoordde: 'We have to learn to live with groundlessness. There is no solid ground.'

Deelden de associaties die tijdens het lopen ontstonden. Mijmerden met de deelnemers over de eigenschappen van het landschap en de invloed van de mens. Liepen lange stukken in stilte.

Of je zo'n expeditie kunst kunt noemen? Nee. Eerder een denkmodel. Een culturele interpretatie van het landschap. Een lopende lezing. Een alternatieve kennisroute. Eigenlijk maakt het haar niet uit welke naam je eraan geeft, zolang de deelnemers maar met een leger en tegelijk voller hoofd weer naar huis gaan. Dat klinkt gek, maar het kán.

III

'De gezamenlijke tochten die ik ondernam tijdens Cross Section of Landscape zijn eerder dwarsdoorsneden door het landschap dan wandelingen. Het zijn geen kunstwerken an sich. Ze zijn ook niet performatief, met een begin en een eind dat vaststaat, maar altijd anders. Ze zijn een methode om tot iets anders te komen: een onderzoeksmethode² waarbij ik variabelen als toeval, geur, chaos, maar ook het obscure en efemere³ bewust inzet om tot een kritische en magische vertaling te komen van de wereld om ons heen. Ik creëer er momentum mee. Deelnemers die me liepen vertellen achteraf vaak dat ze een kijkje in mijn binnenwereld hebben gekregen en dat is precies de bedoeling. Eigenlijk vertoef je een paar uur in mijn studio.'

'Het is een manier om je te verhouden tot de zintuiglijke wereld en wat het betekent om 'in beweging' te zijn. Bewegingen, zoals migraties, zijn een natuurlijk fenomeen en van levensbelang bovendien. Regen valt, lucht verplaatst zich door botsende atmosferen – al deze wrijving genereert zuurstof. Geen beweging betekent geen leven.'

'Wanneer je je te lang niet uitrekt, word je stram.⁴ Letterlijk en figuurlijk. Onverwachte veranderingen kun je met moeite incasseren. Aanpassen wordt lastig. Jij en de dingen raken op slot. Beweging moet je blijven oefenen, zo ervaar ik dat. Dit geldt niet alleen voor jou en mij als individu, maar net zo goed voor een samenleving.'

'Zo lang ik me kan herinneren verken ik de onbekende omgeving. Hongerig

2.
Leestip: Being Alive: Movement, Knowledge and Description (2011) van de Britse antropoloog Tim Ingold. Gratis te downloaden via: www.antropologias.org/files/downloads/2012/02/ingold-being-alive.pdf

3.
In mijn tas zit een exemplaar van het boek Agua Viva (1973). Het is een experimentele woordenstroom van de Braziliaanse schrijver Clarice Lispector, die het efemere, 'the instant now' dat telkens weer door haar vingers glipt, probeert te vangen in sensuele, geestverruimende taal. Bijna dagelijks lees ik er een aantal fragmenten uit.

4.
The Mind is a Muscle (1966) is een werk van choreograaf, filmmaker en dichter Yvonne Rainer. Zij liet me zien dat dagelijkse bewegingen dichtbij dans liggen, en andersom. Ze ontwikkelde een sober, menselijk, energiek vocabulaire, ontdaan van melodrama en theatraliteit.

keek ik als kind en als puber om de hoek en steeds verder. Ik wilde de wereld buiten mezelf ontdekken. Een relatie met die buitenwereld aangaan.'

IV

Voor de goede orde: haar oeuvre bestaat uit meer dan alleen de wandelingen. Maar beweeglijkheid is er altijd onderdeel van. Dat uit zich op allerlei manieren. In het organiseren van een parade of performances bijvoorbeeld. Of tijdens het tot leven wekken van de ingedutte natuurhistorische bibliotheekcollectie van Artis, het denken en schrijven over het belang van pioniersplanten of het verspreiden van een magisch parfum⁵ (In)Tranquilo via de borstelwagens van de Rotterdamse reinigingsdienst. Er is altijd dynamiek en er zijn altijd anderen die meedoen en het kunstwerk complementeren, of het nu de suppoost is van een natuurhistorisch museum, een vuilnisophaler, wetenschapper of collega.

5.
Afgelopen jaar bezocht ik, ter voorbereiding op mijn werk (In)Tranquilo (2016), Botopasi, een Marron-dorp in het hart van de Surinaamse jungle. Ik werd er rondgeleid door bosgidsen, die me hun oerwoud en kostgrondjes toonden en me leerden over bepaalde tropische planten en hun magische en medicinale eigenschappen. Ook in Amsterdam sprak ik met Surinaamse medicijnvrouwen en -mannen en ik nodigde hen uit hierover te komen vertellen in de natuurhistorische bibliotheek van Artis tijdens de kennisexpeditie The Life and Times of A. Palulu (2016).

Sinds een jaar of vier werkt ze met kunstenaar Lotte Geeven aan Formations, openbare werken die de dynamiek van de stad tijdelijk ontwrichten. Deze ingrepen vinden altijd plaats binnen een van tevoren bepaald kader: een rechthoek. Vorig jaar transformeerden ze met een groep mensen de volle Dam in Amsterdam en de wegen eromheen voor een korte tijd tot een lege ruimte (Mass, 2015). En in 2013 bestond de rechthoek uit één vierkante kilometer in de Haagse Stationsbuurt, dat de kunstenaars op een avond gedurende een uur totaal wilden verduisteren: Dark Hour. Buurtbewoners werd gevraagd hun huizen te verduisteren. Zelf gingen Wiersma en Geeven met een groep deelnemers door de straten om lantaarnpalen en lichtreclames af te plakken. Het vierkant was (deels) gemarkeerd door een centimeter dikke rand bladgoud. Dagenlang hadden ze op hun knieën in de kou gezeten om het spul 'als een blingblingketting' dwars door de straten aan te brengen, een manier om grip te krijgen op het speelveld.

'Het idee van een rechthoek – een basketbalveld, een pagina uit een boek of van een script, of de afgeplakte zones in de film Dogville van Lars von Trier – vind ik heel duidelijk. Je zegt ermee: dit is ons gebied. Hierbinnen gebeurt het. Bovendien: beweging ontstaat alleen maar wanneer er ergens een rand is, een grens.'

Voor Wiersma en Geeven is de stedelijke omgeving onderzoeksgebied en 'set' voor een serie beeldende experimenten en avontuurlijk activisme in één. Ze werken op dit moment aan Formations, het boek: een DIY-script van 500 zelfbedachte, uitvoerbare bewegingen in de stad. Het wordt een

soort handleiding: iedereen kan die formaties zelf uitvoeren in welke stad dan ook.

V

We zijn er bijna. Je mag nog één ding zien. Doe je ogen maar open. Dit is het omslag van de roman *Nooit meer slapen* van Willem Frederik Hermans: een zwart-wit foto van een rotsig landschap en een man die met een rugzak door dat landschap loopt. De man doet Yeb Wiersma denken aan haar vader, die niet lang geleden overleed.

‘Dit boek staat in mijn vaders boekenkast. Ik kwam het tegen toen ik in zijn werkkamer stond. Ik kan me herinneren dat het omslag en de titel me als kind al intrigeerden. De leegte en oneindigheid van het landschap en dan die ene man, die over een steenvlakte loopt. Solitair. Te midden van de elementen. Zonder de taal machtig te zijn wist ik: die man is mijn vader. Die man ben ik.’

‘Van mijn vader leerde ik lopen, observeren en kijken. Samen raakten we het oppervlak aan, spraken we over het reliëf, de textuur van de bodem waarop we stonden. Over de lijnen in het landschap. Als student geologie studeerde mijn vader enige tijd bij W.F. Hermans in Groningen. Mede aangespoord door Alfred Issendorf, de hoofdpersoon in *Nooit meer slapen*, verkende hij de grillige tekeningen van de fjorden van Noorwegen. Samen met mijn moeder, die hij net had leren kennen. Negen maanden later was ik er.’

Dat is nog eens lopen.